

יהאן שהחנגדות הערבים תקשור את ידי הממשלה. במקרה זה אין אפשרות של עליה גדולה. החנגדות הערבים לעליה החזק עוד יותר. אולם אין אנו רשאים לבנות מדיניותנו על פרוגנוזות מדעיות" המוציעה אותנו מחשבון הגורמים. אם כי מהרגע הראשון היה חשש שיחנהבו ביחד למדינה כאשר התנהגו ביחס לכנדט - אין אנו רשאים לחקל על הממשלה הסתלקות מחפדינה. ופעולתנו בשורה הראשונה צריכה להיות פכוונת להקמת כדינה. אם אפשר להגיד בפשימה אחת שהמדינה לא תחכן בגלל הוונגדות הערבים ויש סיכוי להחזיר "הסטטוס קוו אנטה".

לא בניגוד - אלא בבת אחת עלינו לעמוד על המדינה ולנחל פו"ם על זיון רחב של יהודים בארץ והכנות גיוס ע"י עליה במקרה של מלחמה.

18.9.38

החששות הקשים ביותר ביחס למזימות "השלום" נעשים יותר ריאליים. כבר מדברים בגלוי על ריסוק ציחוסלובקיה לא רק הכודטן - אלא החבל הסולני והחונגרי יקרעו כעל צ'חית ויסוכחו לארצות השכנות.

כלום דרשה הכנעה זו לרצון היטלר - פיסה סנסציונית לברכטסגדן?

לונדון, 18.9.38

למ. גורדון - שלום.

לפני מכתבך מיום 7.9.38 על התחלת הדפסתו של כרך ד' של "כנסת". לצערי אינני כל הח למלא את מבוקשך. אין פה החת ידי שום וחומר. את כל נירותי הנחתי בביחי, ולפני שובי לארץ לא אוכל אפילו לדעת אם יש חחת ידי דבר הראוי לרעום או לא.

אם החוכר לא ירדש לכט לפני נובמבר - אני מקווה שאיהיה חזרה בארץ זמן רב לפני כך. חודה רבה על כשלוח חוברת "מאזנים". אני רואה שו. קופמן ממסין את בירורו המילולי על שאלה בולישית שאינה מוכנת לו כלל.

בכ"ש - ד.ב.ג.

לונדון, 18.9.38

לי. בן-צבי - שלום

קיבלתי את מכתבך מיום 8.9.38. מהפרוטוקול של ישיבתנו עם הרב הרצוג והרב ברלין (שנתייח לשלוח לך, ואני מניח שקיבלתיו) תראה שהצגתי שאלה זו להרב הרצוג: אם הוא בא הנח בשם משרד הרבנות או כאיש פרטי או כחבר המזרחי. הוא ענה: בשם משרד הרבנות. אני מקפזתי בכנות החשובה, אולם לא היה לי כל חומר רשמי לסחור אותה. וכן תראוי שהועד הלאומי יברר שאלה זו עם הרב הרצוג לאחר שובו. אנו מחייבים פיד להפסיק את תיאבונם של משרדי הרבנות להתערב בפוליטיקה.

אין אנו יכולים להודיע לועדה החלוקה שהרב הרצוג אינו מופיע בשם הכנסת; אם יש לעשות זאת מוטל הדבר על הוה"ל, אולם מסופקני אם ראוי הדבר בכלל.

ב ב ר כ ה, - ד.ב.ג.

לונדון, 18.9.38

לא. קפלן - שלום!

הריני מעביר אליך את מכתבו של רייס בדבר החצי השני של הסלווה שהבטיח לו הד"ר רוסנשטרייך בשם ההנהלה.

כבר אכתוב לך באנטוורפן שעד שראיתי את מכתבו של ד"ר רוסנשטרייך בידי רייס באנטוורפן לא הייתי באוחז זמן בארץ, או מסוס מה לא יכל היה חברנו הסנוח להחיעץ אתי בענין זה; אולם לאחר שהד"ר רוסנשטרייך חתם על ההחייבות זו בשם ההנהלה הציונית - עלינו לקיים אותה בגדר התנאים שקבע הד"ר רוסנשטרייך.

בב"ח - ד. בן-גוריון.

לונדון, 18.9.38

לח' א. רייס, וורשו -

רייס יקר,

אני מאשר קבלת סכתבך מ-11.9.38 בדבר הסלשוח לעתון. העברתי המכתבך לקמלן בצרוף חוות דעתי שההגלה חייבת לקיים והבטחת הד"ר רוסנשטרייך לפי התנאים שהוא קבע במכתבו אליך.

בדבר הכנוס במולין אני מסכים לדעתך, וכאי שטמנתי יתכן ששרתוק יבוא ליום או יומים למולין.

מה מצב הרוחות בחנועתנו וביהדות הפולנית בכללה?

בכ"ח - ד.ב.ג.

לונדון, 18.9.38

כשה -

תחילה - שני דברים אישיים.

א) באנסטורפן נמנשתי עם ליכטהיים, ושוחחנו על הצעה גולדמן למסור לו במחלקת הפוליטית הקידים עם התנוקה, בכתב ובעל פה. אמרתי לו, שלדעתי יש צורך בהפקיד זה, שאינו מהמלא עכסיו כדבעי, וגם נראה לי שהוא מתאים להפקיד זה וראיה עבודתו בקוסטא (לפני המלחמה) ועולתו בהנהלה. אפס אני רואה בו פגיטה חשובה אי-ידיעתו עברית. לא רק שאין הוא יכל לכתוב עברית - ולחקל גדול של אנשי החנועה יש לפנות בעברית - אלא גם אינו קורא העהונות העברית, וקשה יהיה לו לעסוד כחובן על המצב בארץ, וגם מכבד עליו הקריאה בעהונות מהמחלקת הערבית שחן כולן בעברית, ויש לחשוש לפשרון מעולתו טנני כך.

הוא חווה בלקוי זה, אולם לדעתו יש בידו לתקנו בסידה ידועה בעזרת בהו היודעת היטב עברית וא.ד. היא תקרא לפניו את החומר העברי. אם נסקול את החיוב והסלילה - מכריע לדעתי החיוב.

הוא יבוא לראותך וביקשני לכתוב לך. אמרתי לו דעתי, אבל הוסמתי שהחלטה מתקבל רק לאחר שידבר אתך.

(ב) יש בחור אחד ריצ'רד אלטמן, שנולד בפולין, אצטק נמחנך בגרמניה, גר בקהיר, מבקר תכופות בליגיון וקרוב למלכות אבן סקור. הוא המיש אותי עם הציר חריז והבה וגם נוכח בצעת הסיחה. הוא חוזר לקהיר, ואולי יבוא לירושלם. אמרתי לו שכן הדאוי שיפגש אתך.

ועכשיו מלים אחדות על המצב. כשנפגשתי עם חיים בלא-קרא בדרכי ללונדון - מצאתיו מדוכא כמעט מיואש. חידיעות שמסרתי לו לא עודדו אותו כמובן. פרט אחד לא סיפרתי לו עד היום הזה: שלפי המקור שלנו יש (או תיחה) כהשבה לצרף כעבור זמן ידוע הנגב המנדטורי למדינה היהודית. חששתי שהוא מיד יאחז בסיכוי זה ויחליש מלחמתו על הגליל. הוא ראה אז חזית שחורה מאוד: הועדה הציע לנו הכנית שאין לקבלה, כ.מ. חלש בסבעו ובמעמדו בקבינט, ואין לקוות ממנו כלום. נוויל על פי טהותו דומה לאנשי הועדה - איש בלי שאר רוח, לא מ.מ. ולא מיניסטר אחד ירצה לעמוד במני מזימות הפקידות. בטרלמנט אולי מישחוא ימחה - אבל לא ישנה כלום. לא נזאר לנו איסוא אלא להתפטר מיד לאחר שיופיע הדו"ח, ולהכנס באמריקא קונגרס או ועידה לדון על המצב ולצאת למלחמה.

אני אמרתי לו שלפי טעה עלינו להשוב איך למנוע דו"ח דע - ואיך להשפיע על חלשלה שהציע לנו דבר שיש לקבלו. ועוד מוקדם לדון על התנהגותנו לאחר כשלון כלא. דברי לא הועילו - לא בלא-קרא ולא אח"כ בלונדון, ראייתי שיש לו צורך נפשי להיות כצויד בהכרח שילחם לאחר הופעת הדו"ח ולא הוסמתי להתווכח אהו בענין זה: הנהתי שכה שיש לעשות עכ"יו - יעשה בכל אופן, לפי הקווים שצינו יהד בלא-קרא, יופיע במני הועדה, ידבר גלויות למ.כ., ינסה לראות חברי ממשלה אחרים, יעמוד על הכרח של מחרון מהיר ויגן על 3-4 הנקודות: גליל, חיפה, ירושלם, נגב.

בהיותנו בלא-קרא אטר לי שהוא רוצה יחד אתי ללכת למ.מ. אולם בלונדון שינה דעמו והלך ביחידות.

במשך השנה האחרונה הייתי סבור שיש לכל הפחות ענין אחד שאפשר בו לסמוך עליו - אם לא מהבד המעשי הרי לכל הפחות מהבד הפרינציפיוני, וזהו ענין המדינה העברית. ראיתי שהוא אדוק בהכנית זו וקויווייתי שהוא ידע לעמוד עליה במלוא כוחו. והיתה לי אכזבה מרה וקשה כשנוכחתי שטעיתי אפילו בזאת.

ודאי קראת את הרשימות על שיחותיו עם מ.מ. ואם ^{י.ד.} מהרשימות האלה אי אפשר לרעם בדיוק ובבטחון מה היה באמת בשיחה - אולם הכיוון הכללי ברור פחות או יותרו כשרד חמושנות אינו אדוק ביותר לא במנדט ולא במדינה. שניהם, גם מ.מ. וגם י.ש. מבטיחים שאינם יורעים מה בדעת הוועדה. נניח. אולם שניהם - בצוותא או כל אחד לחוד - מחפשים כבר מהרון שלישי דבר זה לא הפתיע אותי ביותר. כל הזמן אני חושש אך ורק ל"שולל" אחד - האלטון הבריטי. ההסתמך המרה היתה - שבשיחות אלה חיים השלים בקלות רבה את הטענה החדש - עוד בטרם אכילו נודעו לנו בבירור מסקנות הוועדה ועמדת הממשלה הרשמית.

אני מכיר כבר היטב את טעמך של לונדון שלנו, ואף פעם לא אצא נסעתי חנה באונס נפשי כבפעם הזאת. אולם לזאת לא מיללתי - וכמה פעמים רציתי לברוח מכאן. ואולי הייתי צריך לברוח, אולם רובצת עלי אימה - אימת המצב ואימת האחריות, ועדיין איני יכול לפרוק מעלי העול -

אחרי שיחתו האחרונה עם מ.מ. ביום ד' שעבר (14.9.38) - דיברתי אחר ארוכות. מהסיכום שחיים סטר לי משיחה זו (סיכום יותר מלא מזה שנשלח לך ע"י לוריה) ראיתי שוב ש.מ.מ. מחפש "פתרון שלישי" : נסיון להסכם יהודי ערבי וסיחוק מפעלנו כל זמן שלא יהיה הסכם כזה. לדברי חיים אמנם הבטיח מ.מ. להחזיר להלכה את עקרון יכולת הקליטה הכלכלית, בתנאי שיהיה הסכם למסרע על כמות העליה למשך תקופה מסוימת. הוא לא קבע אף לא רמז על גודל הכמות, אולם מדבריו על נזק העליה הגדולה בשנחים שקדמו למהומות אפשר לשער לאיזו עליה "מוסכמת" הוא מתכוון.

יש כנראה יש לו מהרון שלישי אחר : קנטוניזציה על יסוד הסטטוס קוו, כלומר מתן סמכות מורחבת של הנהלה עצמית ליישובים היהודיים....

אמרתי לחיים שכשם שאסור היה לנו ועדיין אסור לנו לוותר על המנדש ולחזרו בנמנעות-
הבטחתו כך עלינו ביתר שאת אסור להשלים עם ביכול תכנית המדינה וכל עוד לא נהפך
הדו"ח של חוזה והכמסלה לא קיבלה החלטה עלינו לאמץ כל הכוחות לקראת השגת הצעת
מדינה שיש לקבלה, שרק בכיוון זה יש לנהל התיחות עם מ.מ. (בטישה האחרונה הוסכם
בין חיים ובין מ.מ. על שורה של מגישות ושיחות בכסף השכר הזה).

אטנם ברל, מניכוכים אחרים, טבור אף הוא שאין לסטל יותר בתכנית המדינה. לדעתו אין
הצעת המדינה היהודית אקטואלית יותר משני טעמים: א) ההתנגדות הנכרצת של הערבים,
ב) חוסר הבטחון בכבב הפוליטי העולמי, לדעתו יש רק תכנית אחת שיש לעבוד עליה:
הדרישה להביא מיד לארץ חמשים אלף חלוצים. כיצד ישיג חמשים אלף מממשלה אנגלית
הנרתעת מהתנגדות הערבים אינו רואה. אולם חקשים בבצוע תכנית המדינה וודאי שאינם
מדומים. הם גם אינם חדשים. בכל אופן אף פעם לא התעלמתי פראיתם. יתכן מאוד
מאוד שהממשלה תרתע ממחד הערבים - וכשם שהסתלקה מהגשמת המנדש הסתלק מהקמת המדינה.
אך איני רואה כיצד אנו רשאים להקל עליה בגידה זו. אם אנו נסתלק מהמדינה - וודאי
שהממשלה האנגלית לא תכוף עלינו מדינה, ורק חמישים באומישקין יכלים להניח שהמנדש
המדינה יחנו לנו מנדש של עליה והתישבות רהבה,

עם כל הקשיים עדיין ברור לי שכל הפתרונות הציונים - פתרון המדינה הוא הקל ביותר
מבחינה אנגלית, ואם אין אנו רוצים לאבד הכל - בתקופה זו - עלינו לעמוד על הקמת
המדינה, ואם אנגליה תדע שכל אלטרנטיבה אחרת (שאין עמה אפשרות של עליה רחבת)
עתידה להביא לידי התקוממות העם היהודי, התקוממות כוטרית בגולה, ויותר סמולטית
בארץ, איני מניח שיקל על הממשלה לרמות אותנו שנית. סוף סוף יש רק שלוש אלטרנטיבות:
עליה גדולה, שמירוש המיכת כל הארץ למדינה יהודית. כל ערבי וכל אנגלי יודע זאת
עכשיו כמוני.

2) עליה קצוצה שתגזור עלינו מיעוט נצחי, מירוש מדינה ערבית בכל א"י. לא יתכן
מנדש נצחי.

3) חלוקה.

אם יש דבר שקשה לי להאמין בו הוא שאנגליה תאחז עכשיו באחת משתי האלטרנטיבות הראשונות.

הסכנת הריאלית לדעתי היא - הוסר כל החלטה; פירושו למעשה (באופן זמני) - אלטרנטיבת שנייה, עליה קצוצה בלי פתרון סופי לא תהא עליה גדושה. מה אמנם שברל רוצה - הוא דבר מצויין, אבל שום מטלה אנגלית לא תעשה זאת אם לא תחליט על יסוד מדינה. וכל זמן שלא כלו כל הקיצין עלינו לעמוד על המדינה.

ברור שאם סכנת המלחמה הקרובה לא תעבור לזמן-מה (ויש עכשיו חשש שהיא עלולה לעבור - כי עומדים כנראה להפקיר את צ'יחיה) - לא תחליט הממשלה על שום הכנות רבולוציוניות ואם תחליט - לא תבצע אותה. אולם אין אנו יכולים לקשור את פעולתנו בגורמים עולמיים שלנו אין כל שליטה עליהם.

בקשר לסכנת המלחמה עלינו רק להגביר את פעולתנו לוויין וגיוס רחב. פעולה זו אינה סוהרת אלא להיפך מקדמת את המלחמה למדינה.

חיים קיבל את מהלך רעיונותי - אבל אצלו לא שגי בהסכמה הגיונית, ואיני יודע עד כמה הוא סוכן וטובצר להלחם.

- נמצא כאן דן כהן מושינגטון שאלחיו אם יש לנו סיכוי לעזרת רוזוולט בשעה צורך להכחיד חקונת המדינה במקרה של הצעה מתקבלת על הדעת, לשם עליה וקיום הכנסת במקרה שנדחה הצעה המדינה או שהממשלה תמצא שאין היא בגדר היסוד והמעשיות. השוהה היתה שקשה לקוה לעזרה. רוזוולט אינו מוכן לשלוח צבא אמריקני לארץ, והוא יאמר לעצמו: הצבא האנגלי אינו יכול לדכא המרד, ולא יתכן לבוא לאנגליה בתביעות שאין לקיימן אלא ע"י צבא אדיר...

הוא אגב נפגש על כוס תה עם חברי הועדה. ריד אמר לו שאם כל אדמת א"י הראויה לעיבוד תחולק באופן שווה בין הישוב הכשרי - יקבל כל איש (נפש או משפחה?) רק שני אקרים...

מה שלומך ?

ד.ב.ג.